

JUHÁSZ DORINA
(főtanácsadó, Alkotmánybíróság)

A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás szerepe az alkotmányjogi érvelésben gyakorlati szempontokból

Absztrakt

A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás értelmezési keretként olyan alapvetéseket jelenítenek meg, amelyeket az alkotmányossági vizsgálat során szükséges szem előtt tartani. Ugyanakkor a történeti alkotmány vívmányainak és a Nemzeti hitvallás rendelkezéseinek szerepe az alkotmányos érvelésben még nem teljesen kidolgozott, miközben alkalmasak lennének arra, hogy az alkotmányos gondolkodást hozzáadott értéket képviselve más megvilágításba helyezzék. A tanulmány ezt a gondolatmenetet bontja ki részleteiben.

Kulcsszavak: történeti alkotmány, vívmány, kartális alkotmány, Nemzeti hitvallás, jogállam, alkotmányjogi érvelés

I. Bevezetés

A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás új elemei a magyar alkotmányfejlődésnek, az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépése előtt ebben a formában nem szerepeltek a magyar jogrendszerben. Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése értelmében az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és a történeti alkotmány vívmányaival összhangban kell értelmezni. A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás értelmezési keretként¹ olyan alapvetéseket jelenítenek meg, amelyeket az alkotmányossági vizsgálat során szükséges szem előtt tartani. Az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésének értelmezési keretei mindazonáltal nemcsak az Alkotmánybíróságra nézve kötelezőek, hanem az Alaptörvény 28. cikke alapján végső soron a teljes jogrendszerre vonatkozóan kötelező erővel hatnak.² Az más kérdés, hogy a történeti alkotmány vívmányaira és a Nemzeti hitvallásra az eddig benyújtott alkotmányjogi panaszok elenyésző hányadában alapítottak érvelést az indítványozók. Ezen jelenség

egyik sajnálatos oka abban áll, hogy – bár az európai alkotmányos gondolkodással összhangban áll a történeti alkotmány és az alkotmányos hitvallás koncepciója – Magyarországon a közéleti és a szakmai vitának ezek a leginkább „átpolitizált” jogintézményei. Álláspontom szerint a történeti alkotmány és a Nemzeti hitvallás politikai vitákban történő túlzott felhasználása³ eredményezte azt többek között, hogy a szakmai érvelésben eddig háttérbe szorult e két jogintézmény, miközben egy-egy konkrét ügyben a történeti alkotmány vívmányainak azonosítása és a Nemzeti hitvallás érték kategóriái alkalmasak arra, hogy az alkotmányos gondolkodást kiszélesítsék és hozzáadott értéket képviselve más fókuszpontokra irányítsák. A tanulmányban kísérletet teszek arra, hogy gyakorlati nézőpontból bemutassam a történeti alkotmány vívmányainak és a Nemzeti hitvallás alkalmazhatóságát az alkotmányos érvelésben.

II. A történeti alkotmány

Az 1989. október 23-án kihirdetett alkotmánynak – amely formálisan a szovjet mintára készült 1949. évi XX. törvénnyel életbe lépett népköztársasági alkotmány törvényszámát viselte – csak ideiglenes funkciót szánt a jogalkotó. Zlinszky János 2005-ben székfoglaló előadását is azzal kezdte, hogy „1989. október 23-án – a rendszerváltás első alkotásaként – elfeledett történelmi Alkotmányunk helyébe kihirdetésre került a Magyar Köztársaság Alkotmánya, hogy alaptörvényül szolgáljon a független demokratikus jogállamnak mindaddig, amíg a legitim népképviselő, avagy népszavazáson az ország egésze a végleges Alkotmányt el nem fogadja”.⁴ Zlinszky János idézett gondolatából kiindulva Varga Zs. András rámutatott arra, hogy a történeti alkotmány elvetése az 1940-es

¹ SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András: Alkotmány és Alkotmányjog, in CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei* (Budapest: Pázmány Press 2020) 57.

² VARGA Zs. András: *A Szent Korona a magyar Alaptörvényben*, *Pázmány Law Working Papers* 2018/1, 2.

³ Például *tortenelmialkotmany.hu* vagy VÖRÖS Imre: A történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában c. székfoglaló előadása 2016-ban core.ac.uk/download/pdf/195333473.pdf vagy alkotmanyos-ellenallas.hu/pub/jogi_allasfoglalas_2016_10_23.pdf

⁴ ZLINSZKY János: Az Alkotmány értéktartalma és a mai politika in STIRLING János (szerk.): *A Szent István Akadémia Székfoglaló előadásai*, Budapest, Szent István Társulat, Új Folyam 2005/11, 3.

években „a jogállam tudatos elvetését jelentette Magyarországon”.⁵

Az 1940-es évekig Magyarországnak nem volt formális, kartális alkotmánya, ugyanakkor a magyar alkotmányfejlődés az államalapítással egyidejűleg a történelmi alkotmány keretein belül értelmezhető. Deák Ferenc megfogalmazása szerint „[A]lkotmányunk történelmi alkotmány, nem egyszerre készült, hanem a nemzet életéből fejtett ki, s a nemzet szükségéhez és a kor igényeihez képest mind a nemzet jogait, mind a királyi jogokat illetően lényegében és formában, időnként változásokon ment keresztül.”⁶ A magyar történelmi alkotmány kialakulásának kezdete Széchenyi István szerint a Vérszerződésig visszavezethető, elemét képezi példának okáért az 1222. évi Aranybulla, a törvénybe iktatott királyi hitlevelek, eskük, egyéb sarkalatos törvények, valamint a polgári átalakulást konstituáló törvények és a szokásjog.⁷

Horváth Attila a történelmi alkotmányt különböző korokból származó sarkalatos törvények, szokásjogi szabályok és a jogtudomány (jogirodalom) által lefektetett elvek összességékként határozta meg, amelyek szerves része a Szent Korona-tan.⁸

Zétényi Zsolt a történelmi alkotmányt olyan „organikus joganyagként” definiálja, „amely Magyarországnak a Szent Korona-tanban gyökerező, több évszázados törvényhozási folyamatban létrejött sarkalatos és alaptörvényeit továbbá szokásjogának lényeges elemeit öleli fel”.⁹

Stipta István amellett érvel, hogy a történelmi alkotmány kifejezés helyett helyesebb lenne a dualizmus korabeli szakirodalomban használatos történelmi alkotmány kifejezés alkalmazása.¹⁰

Kéri Veronika a történelmi alkotmány elemei közé sorolja a 19. századi polgári átalakuláshoz köthető jogszabályokat, de nem zárja ki egyéb joganyagok figyelembe vehetőségét sem, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a történelmi alkotmány hatálytalan joganyag, „a normahierarchia csúcsán az Alaptörvény helyezkedik el, amelynek csupán értelmezésekor kell figyelembe venni az egyes jogintézmények jogtörténelmi premisszáit”.¹¹

Cservák Csaba szerint a történelmi alkotmány olyan jogszabályok csoportja, amelyek meghatározzák az állam alapvető közjogi berendezkedését.¹²

Szalma József arra helyezi a hangsúlyt, hogy „[A] történelmi alkotmányozás (figyelemmel az angol és magyar példára) alapvető jellemzője, hogy nem egyszerre, egy időben létrejövő, minden ország-szervezési kérdést egyaránt és egyszerre, szisztematikusan felölelő alkotmány.”¹³

Szente Zoltán a történelmi alkotmányt a közhatalom gyakorlására vonatkozó, alkotmányos jelentőségű, eltérő időpontokban létrejött törvények, oklevelek, illetve alkotmányos jelentőségűnek tekintett szokások összességékként határozta meg.¹⁴

Bónis György azt hangsúlyozza, hogy a történelmi alkotmány „a mai közjogi rendnek a magyar múlttal való kapcsolatára, sok más intézményünknel mélyebb magyarságára utal”.¹⁵

Tóth Zoltán József az eddig idézett szerzőknél határozottabban fogalmaz, amikor a történelmi alkotmányt az Alaptörvény „jogfolytonos elődjének” tekinti.¹⁶

Szabó István hangsúlyozta, hogy a kartális alkotmányok nem „előre tervezett alkotmányfejlődés eredményeként jöttek létre, hanem a politikátörténet törésvonalain keletkeztek.”¹⁷ Szabó István szerint a történelmi alkotmány 1949-től történő negligálása végeredményben a jogtörténet részévé tette a történelmi alkotmányt, amely hozzájárult ahhoz, hogy „a kartális alkotmányokhoz igazított gondolkodásmód miatt a hazai jogásztársadalom számára is egyre inkább kuriózumává vált”.¹⁸

Jakab András a történelmi alkotmány terjedelmét szűkebben értelmezi, amikor e körbe „egyrészt bizonyos alapvető doktrínákat és szokásjogot [...], másrészt pedig a tartalmilag legfontosabb alkotmányjogi tárgyú törvények sorát (kezdvé Szent István törvényeitől az Aranybullán át az 1848-as törvényekig)” helyezi, ugyanakkor hangsúlyozza, hogy „e törvények pontos listája nem tisztázott. Másrészt a történelmi alkotmánynak vannak olyan elemei, amelyek vagy értelmetlenek manapság, vagy pedig nem férnek össze a modern alkotmányosság alapeszményeivel.”¹⁹

⁵ VARGA Zs. András: Magyarország szuverenitása, in CSINK Lóránt – SCHNADA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei*, (Budapest: Pázmány Press 2020) 274.

⁶ DEÁK Ferenc: Adalék a magyar közjoghoz: észrevételek Lustkandl Vencel munkájára: „Das Ungarisch-Österreichische Staatsrecht”: a magyar közjog történelmének szempontjából. (Pest: Pfeiffer Ferdinánd 1865) 88.

⁷ HORVÁTH Attila: A magyar történelmi alkotmány tradíciói, *Alkotmánybírói Szemle* 2011/3., 45–57.

⁸ HORVÁTH Attila: A Szent Korona-tan és a történelmi alkotmány, in VÍZKELETY Mariann (főszerk.): *5 éves az Alaptörvény: Válogatás az ünnepi konferenciasorozat beszédeiből* (Budapest: Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó 2017) 160–180.

⁹ ZÉTÉNYI Zsolt: *Történelmi alkotmányunk vívmányai és a 2011. évi Alaptörvény* (Budapest: Kairosz Kiadó 2015) 12.

¹⁰ STIPTA István: *A történelmi alkotmány és a közigazgatási bíráskodás, Acta Juridica et Politica* 2018/1, 306.

¹¹ KÉRI Veronika: A történelmi alkotmány vívmányainak helye a magyar alkotmányos rendszerben, in *Alkotmány, nemzet és identitás* III. (Budapest: Danube Institute 2021) 18.

¹² CSERVÁK Csaba: *Összehasonlító alkotmányjogi tanulmányok* (Budapest: Patroncínium 2015) 8.

¹³ SZALMA József: A történelmi alkotmány és a sarkalatos törvények, *Miskolci Jogi Szemle* 2017/2., 32–33.

¹⁴ SZENTE Zoltán: A historizáló alkotmányozás problémái – a történelmi alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, *Közjogi Szemle* 2011/3., 1. és 6.

¹⁵ BÓNIS György: *A történelmi alkotmány, Hitel*, 1994/6, 347.

¹⁶ TÓTH Zoltán József: Az Alaptörvény szellemisége: a Nemzeti hitvallás értékei, a jogfolytonosság és az Alapvetés, *Polgári Szemle*, 2013/3–6, 283.

¹⁷ SZABÓ István: Az ősi alkotmány, in CSINK Lóránt – SCHNADA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei* (Budapest: Pázmány Press 2020) 99.

¹⁸ SZABÓ: *Az ősi alkotmány* 83.

¹⁹ JAKAB András: A jogforrási rendszer in TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba* (Budapest: HVG-ORAC 2016) 152–153.

Rixer Ádám talán az egyik legkritikusabb megfogalmazását adta a történeti alkotmánynak, amikor „furcsa szerzetként” azonosította, mivel álláspontja szerint „a közösség egésze számára kevésbé hozzáférhető erkölcsi alapokon nyugvó, nehezen körülhatárolható terjedelmű, bizonytalan tartalmú (és jelentésű) quasi jogforrásokként. Olyan jogforrásokként (de legalábbis a jogalkalmazó által kötelezően felhasználandó jogi tényekként), amelyek alapvető funkciója lenne, hogy a jog (Alaptörvény) teremtette konstrukció erkölcsi alapjait erősítse, végső soron jog és erkölcs társadalomszervező kapcsolatát jobban láthatóvá tegye.”²⁰

Szakály Zsuzsa szerint az Alkotmánybíróság a történeti alkotmány vívmányait csak 1949-ig vizsgálja,²¹ míg Sólyom László szerint az Alkotmánybíróság korábbi határozatai is részét képezik a történeti alkotmány vívmányainak,²² amely álláspontot Juhász Imre is osztott a 21/2013. (VII. 19.) AB határozathoz fűzött különvéleményében.²³ Ezen állásponttal ellentétben Pokol Béla szerint a korábbi alkotmány alapján hozott alkotmánybírói határozatok nem „reaktíválhatók” a történeti alkotmány vívmányainak égisze alatt.²⁴

²⁰ RIXER Ádám: A vívmány-teszt (Budapest: Dialóg Campus 2018) 130.

²¹ SZAKÁLY Zsuzsa: A történeti alkotmány és alkotmányos identitás az Alaptörvény tükrében, *Magyar Közigazgatás*, 2015/2., 27.

²² SÓLYOM László „A kétharmad nem törtszám” címmel, STUMPF András által készített interjúban a *Heti Válasz* 2011. április 21-ei számában megjelent nyilatkozata, valamint egy berni nemzetközi konferencián elhangzott nyilatkozata, amelyről a *Mandiner c. folyóirat* 2013. február 7-én beszámolt.

²³ Az AB határozathoz fűzött különvélemény Indokolásának [81] pontja szerint: „A határozat indokolása (Indokolás [21]) szerint a történeti alkotmányról csak az 1949. évi XX. törvény nyel elfogadott chartális Alkotmány hatálybalépésig beszélhetünk. Álláspontom szerint azonban az 1989. évi XXXI. törvény nyel módosított, a demokratikus jogállamot megteremtő Alkotmányon alapuló, a negyedik Alaptörvény-módosítással azonban hatályon kívül helyezett alkotmánybírói határozatok jelentős részét a történeti alkotmány vívmányai közé kell sorolni. Véleményem szerint sem egyértelmű, hogy az 1949-es chartális Alkotmány, illetve annak módosításai a történeti alkotmány (illetve annak vívmányai) közé sorolhatók-e. Az azonban vitathatatlanul tűnik számomra, hogy az Alkotmánybíróság 1990 és 2012 között született határozatainak többsége az alkotmányjog (hazai) fejlődése, a demokratikus átmenet, a jogállam kialakulása és megszilárdulása szempontjából jelentős állomásnak tekinthető. Álláspontom szerint a fenti határozatok a történeti alkotmány vívmányaként élnek tovább, tekintettel arra a tényre is, hogy 2013. április 1-jével hatályukat veszítették. Megjegyzem, hogy ez az értelmezés nem sérti az írott és történeti alkotmány közötti, a jogtudomány világában kétségtelenül jelen lévő markáns különbségtételt.”

²⁴ A 28/2013. (X. 9.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolás [45] pontja szerint: „A »történeti alkotmány vívmányai« mint értelmezési direktíva még teljesen kidolgozatlan az Alkotmánybíróság gyakorlatában, inkább csak a viták merültek fel ezzel kapcsolatban. Annak elkerülésére, hogy az elmúlt évszázadok hazai törvényeinek tetszőleges rendelkezéseit mint a »történeti alkotmány vívmányát« lehessen felhozni – és ezzel az éppen támogatott értelmezési célt lehessen tetszőlegesen legitimálni vele –, érdemes leszögezni a történeti alkotmány írott jogi korszak előtti létét, melyhez így lényegéhez tartozott szokásjogi rögzítettség és ezzel a hatálybaléptetés vagy a hatályon kívül helyezés hiánya. A magyar jogtörténet írott jogi tör-

Való igaz, hogy a már hivatkozott 21/2013. (VII. 19.) AB határozat indokolását²⁵ szűken értelmezve a történeti alkotmány a 1949 előtti alkotmányos fejlődéshez köthető, azonban nem elhanyagolható az indokolás azon megfogalmazása, amely „a hagyományos értelemben vett – 1949 előtti – történeti alkotmány” kifejezést használja, amely álláspontom szerint akként értelmezhető, hogy a történeti alkotmány időbeli cezuráját az Alkotmánybíróság nem határozta meg végérvényes jelleggel, ekként nyitva hagyta a történeti alkotmány időbeli és tartalmi korlátai egyéb szempontból történő elfogadhatóságának kérdését.

Kiemelendő, hogy az 1989-ben elfogadott ideiglenes alkotmányt 2012. január 1-jével felváltó, Zlinszky János szavaival élve, a „legitim népképviselő” által elfogadott Alaptörvény immáron állandó kartális alkotmányként azt a szabályozási megoldást követi, hogy a történeti alkotmány hatályát nem állítja vissza, azonban a ma már nem hatályos történeti alkotmány egyes elemeit, ún. vívmányait értelmezési szabályként implikálja az Alaptörvénybe.

A tanulmány jelen fejezetében hivatkozott szakirodalmi álláspontokból látható, hogy a történeti alkotmány tartalmát és időbeli cezuráit az egyes szerzők eltérően értelmezik. Az Alkotmánybíróság mind ez ideig egyik szerző álláspontjával sem azonosult teljes mértékben, gyakorlatában nem korlátozta végérvényesen a történeti alkotmány felhasználhatóságát sem tartalmi, sem időbeli szempontból.

Az Alaptörvény Nemzeti hitvallásában és az R) cikk (3) bekezdésében hivatkozott történeti alkotmány a kartális Alaptörvénytől függetlenül létező, a magyar alkotmányos hagyományokat megjelenítő, alapvetően nem „íratlan” szabályösszesség, ebből kifolyólag – bár szakmai körökben felmerült a történeti alkotmány vonatkozásában Sólyom László nevéhez köthető „láthatatlan” alkotmány fogalomra asszociálás, annak ellenére, hogy Sólyom László nem ebben az értelemben használta ezt a terminológiát²⁶ – álláspontom szerint a történeti alkotmány nem fogható fel „láthatatlan” alkotmányként, hiszen a történeti alkotmány a szokásjog kivételével javarészt írásos történelmi manifesztációval bíró joganyag.

Az eddigi alkotmánybírói gyakorlat alapján, amelynek alapjául szolgáló alkotmánybírói döntéseket a tanulmány következő fejezetében ismertetem, az látszik körvonalazódni, hogy a történeti alkotmány magában foglalja Magyarország történelme során alkotott alkotmányjogi tartalommal bíró jogintézményeket, jogszabályokat, amelyek közé nemcsak a törvé-

vényeinek rendelkezései így eleve kiesnek ebből, nem is beszélve arról a néha hallható törekvésről, hogy a korábbi Alkotmányon nyugvó és az Alaptörvény által hatályon kívül helyezett régi alkotmánybírói döntések mint a történeti alkotmány vívmányai utólag reaktíválhatók lennének.”

²⁵ 21/2013. (VII. 19.) AB határozat, Indokolás [29].

²⁶ 23/1990. (X. 31.) AB határozat, ABH 1990/88., Sólyom László párhuzamos indokolása.

nyek, hanem példának okáért a szokásjog szabályai és olyan alkotmányos értékek is besorolhatók, amelyek a magyar alkotmányos hagyomány részei. A történeti alkotmány azon elemei, amelyek egy konkrét ügyben relevanciával bírhatnak és adott esetben elérik azt a szintet, hogy az Alkotmánybíróság vívmánnyá minősíthesse azokat, esetről esetre kerülnek elbírálásra.

Az Alkotmánybíróság mind ez ideig nem alkotott egységes definíciót, illetve az egyes elemeket magában foglaló taxatív listát a történeti alkotmányról, ugyanakkor az alkotmányos gondolkodás ezen a téren is folyamatos mozgásban van. Az más kérdés, hogy a történeti alkotmány értelmezésére vonatkozó alkotmánybírói joganyag fejlődésének ütemét ki-ki saját habitusa szerint gyorsnak vagy lassúnak ítéli meg.

III. A történeti alkotmány vívmányai

A történeti alkotmány valamennyi elemét magában foglaló taxatív lista megalkotása nem az Alkotmánybíróság feladata. Ennek oka, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróknak nem a történeti alkotmány valamennyi elemét, hanem kizárólag annak vívmányait kell az Alaptörvény értelmezésekor figyelembe vennie. Az Alkotmánybíróság a 33/2012. (VII. 17.) AB határozatban elvi jelleggel leszögezte, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése nem önmagában a történeti alkotmányt, hanem annak vívmányainak jelentőségét hangsúlyozza. „Azt, hogy mi tartozik a történeti alkotmányból a vívmányok közé az Alaptörvény alapján, az Alkotmánybíróknak kell megállapítania. [...] [A] konkrét ügyek vizsgálatakor kötelezően be kell emelnie kritikai horizontjába a jogi intézménytörténet releváns forrásait.”²⁷ Az Alkotmánybíróság hangsúlyosan rögzítette a 22/2019. (VII. 5.) AB határozat indokolásában, hogy „[a] történeti alkotmánynak tehát nem minden eleme vívmány”.²⁸

Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában mindvégig azon álláspontot juttatta érvényre, miszerint a történeti alkotmány egyes elemei közvetlenül nem alkalmazhatók, egyfajta értelmezési keretként funkcionálnak az alkotmányjogi érvelés során. Varga Zs. András az R) cikk (3) bekezdése alapján arra a következtetésre jut, hogy „[a] történeti alkotmányra hivatkozás így elsősorban identitási elem, másodsorban értelmezési keret minden alaptörvényi rendelkezés számára, és ilyenként vívmányai közvetítésével”.²⁹

Horváth Attila hangsúlyozta, hogy a történeti alkotmány elsősorban a jogértelmezésnél ad fontos támpontokat, a vívmányok közé azon elemek sorolhatók,

amelyek nem idejémtúltak és nem ellentétesek a modern, változó jog koncepciójával.³⁰

Jakab András szerint a történeti alkotmány vívmányai közé csak a szűkebb értelemben vett azon elemek sorolhatók, amelyek a modern emberi jogi egyezményekkel és az alkotmányosság eszményével összhangban állnak, ugyanakkor véleménye szerint a történeti alkotmány vívmányainak csak szimbolikus szerepe van az érvelésben. E tekintetben tautologikusnak tekinti a történeti alkotmány vívmányait, mert álláspontja szerint eleve csak az a vívmány lenne figyelembe vehető, amelyet az alkotmány szövege és a nemzetközi jog egyezmények alapján is érvényre kellene juttatni.³¹

Szabó István Jakab Andrásal ellentétben a történeti alkotmány vívmányait olyan alapértékeknek tekinti, amelyek katalógusát csak alkotmányértelmezéssel lehet meghatározni.³² Álláspontja szerint a Szent Korona nemzetegyesítő szerepe is a vívmányok közé sorolható.³³

Varga Zs. András szerint a vívmány fogalma olyan „jogi megoldásokat – alapelveket, toposzokat, értelmezési módszereket és korlátokat, intézményi alapjellemzőket – takar, amelyek adott esetben korábban hatályban volt jogszabályokban, szokásjogban, bírói gyakorlatban öltött testet, de amelyeket ma jogi kötelező erő nélküli források hordoznak, ugyanakkor amelyek a jogértelmezésben mégis irányadók.”³⁴ Varga Zs. András a vívmányok értelmezése kapcsán azt is hozzáteszi, hogy minél általánosabb egy vívmány, annál kevésbé vitatható ebbéli minősége.

Schanda Balázs a történeti alkotmány vívmányait olyan értelmezési segédelvnek tekinti, amelyek „ma is értelmezhető”, „normatív tartalommal megtölthető tételek”-ként foghatók fel.³⁵

Szakály Zsuzsa az alkotmányos identitás részét képező vívmányokat német mintára „örökkévalósági klauzuláknak” nevezi, mert létüket nem a kartális alkotmányból, hanem a szokásjogon keresztül kialakult történeti alkotmányból eredezteti.³⁶

Szente Zoltán szerint, amennyiben a történeti alkotmány nem hatályos jog, akkor nem fogadható el, hogy annak elemei beépüljenek az „élő jogba”, hiszen a történeti alkotmány vívmányainak, mint korábban

²⁷ HORVÁTH: A Szent Korona-tan és a történeti alkotmány, 4.

³¹ JAKAB András: Jogforrási rendszerek in CSINK Lóránt – SCHANDA Balázs – VARGA Zs. András (szerk.): *A magyar közjog alapintézményei* (Budapest: Pázmány Press 2020) 895.

³² SZABÓ: Az ősi alkotmány, 105.

³³ SZABÓ: Az ősi alkotmány, 107.

³⁴ VARGA: A Szent Korona a magyar Alaptörvényben, 8.

³⁵ SCHANDA Balázs: Alkotmányos értékek – alkotmányos identitás, in CHRONOWSKI Nóra – POZSÁR-SZENTMIKLÓS Zoltán – SMUK Péter – SZABÓ Zsolt (szerk.): *A szabadságszerető embernek, Liber Amicorum Kukorelli István* (Budapest: Gondolat Kiadó 2017) 94.

³⁶ SZAKÁLY: A történeti alkotmány és alkotmányos identitás az Alaptörvény tükrében, 25.

²⁷ 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [74]–[75].

²⁸ 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [77].

²⁹ VARGA Zs. András: Történeti alkotmányunk vívmányai az Alaptörvény kógens rendelkezésében, *Iustum Aequum Salutare*, 2016/4, 87.

nem létező fogalomnak a tartalmát jogértelmezéssel nem lehet megállapítani.³⁷

Szmodics Jenő szerint a történeti alkotmány vívmányai nem tekinthetők hagyományos értelemben vett magatartási szabálynak, hiszen az Alaptörvény nem rendelkezik közvetlen alkalmazásukról, álláspontja szerint „[A] lényeg éppen az, hogy az ún. vívmányok nem önállóan alkalmazhatóak, hanem minden esetben csak valamely más alaptörvényi szabály útján, annak közbejöttével.”³⁸

Szalma József szerint a történeti alkotmány vívmányait nem szó szerint, hanem értelemszerűen kell az érvelés során figyelembe venni.³⁹

Vörös Imre a történeti alkotmány vívmányait egyfajta értelmezési keretként elismerő szerzőkkel ellentétben arra helyezi a hangsúlyt, hogy jogdogmatikailag és logikailag nem értelmezhető követelmény, hogy az Alaptörvény és a történeti alkotmány között bármiféle értelmezési viszonyt kellene lennie. Vörös Imre ezen álláspontját azon gondolatból vezeti le, hogy „[A] történeti alkotmány jogtörténetből vett, intézménytörténetként felfogott és jogi kötelező erőt tekintve csupán obiter dicta figyelembevétele [...] az Alaptörvényt megelőzően is szerves része volt az Alkotmánybíróság gyakorlatának.”⁴⁰

Hörcherné Marosi Ildikó 22/2019. (VII. 5.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában rávilágított arra, hogy „[a] történeti alkotmány részét képező jogi dokumentumok abban a logikában válhatnak vívmánnyá – és ezzel az Alaptörvény értelmezési tartományának részévé –, ha azok az Alaptörvény hatálya alatt és a Nemzeti hitvallás fényében is értelmezhetőek. [...] várat magára az a dogmatikai megközelítés, amely egyértelművé teszi a vívmányok azonosításának metódusát.”⁴¹

Az Alkotmánybíróság gyakorlatában az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésekor a történeti alkotmány vívmányait veszi figyelembe, amelyeket esetről esetre alkalmaz, tartalmukat mindig az adott ügy releváns tényeire és körülményeire figyelemmel azonosítja és a konkrét alkotmányjogi kérdésre vonatkoztatva értékeli. Példának okáért a történeti alkotmány alábbi elemeit azonosította eddig vívmányként az Alkotmánybíróság: a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvény cikk és a bírák és bírói hivatalkok áthelyezése és nyugdíjazása körüli eljárás szabályozásáról szóló 1871. évi IX. törvény cikk,⁴² a bírák és a bírói hivatalkok felelősségéről szóló

1871. évi VIII. törvény cikk,⁴³ a sajtótörvényről szóló 1848. évi XVIII. törvény cikk,⁴⁴ a tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. törvény cikk,⁴⁵ a magyar királyi közigazgatási bíróságról szóló 1896. évi XXVI. törvény cikk,⁴⁶ a polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvény cikk és a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény cikk,⁴⁷ Werbőczy Tripartituma és a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. évi XXX. törvény cikk,⁴⁸ Magyarország államformájáról szóló 1946. évi I. törvény preambuluma,⁴⁹ a szabadságjogok, a hatalommegosztás, a köztársasági államforma, a közjogi autonómiák tisztelete, a vallásszabadság, a törvényes hatalomgyakorlás, a parlamentarizmus, a jogegyenlőség, a bírói hatalom elismerése, a velünk élő nemzetiségek védelme, mint alkotmányos értékek,⁵⁰ a vallásszabadság és a vallási türelem, mint a magyar alkotmányos hagyomány része a XIX. század óta,⁵¹ az 1870. évi XVIII. törvény cikk alapján megállapítja, hogy a mindenkori kormánytól függetlenített Állami Számvevőszék, amely az Országgyűlés felé jelentéstételi kötelezettséggel tartozik, valamint az ellenőrzött szervezetek azon kötelezettsége, hogy az Állami Számvevőszék pénzügyi-gazdasági ellenőrzései során a jelentéstételi kötelezettség teljesítése érdekében együttműködni és az ellenőrzéshez a törvény alapján szükséges dokumentumokat a rendelkezésére bocsátani kötelesek,⁵² a bírósági igazgatás szervezési és szakirányú igazgatásának különválasztása,⁵³ a bűnvádi perrendtartásról szóló 1896. évi XXXIII. törvény cikk 306. §-a és a bíróság által hivatalból végezhető bizonyítás,⁵⁴ az állami és magántulajdonú erdők megóvásának kötelezettsége,⁵⁵ az 1790/91. évi XII. tc, amely kimondta, hogy „törvények alkotásának, eltörlésének s magyarázásának hatalma Magyarországon és a hozzá kapcsolt részekben, az 1741:VIII. törvény cikk rendelkezésének sérelme nélkül, a törvényesen megkoronázott fejedelmet és az országgyűlésre törvényesen egybegyűlt országos karokat és rendeket közösen illeti, s rajtuk kívül nem gyakorolható”,⁵⁶ a nyelvi, történelmi és kulturális hagyományok védelme.⁵⁷

Tekintettel arra, hogy a történeti alkotmány vívmányának azonosítása és értékelése az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése értelmében nem vonatkoztatható el az Alkotmánybíróság testülete elé kerülő adott

⁴³ 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

⁴⁴ 28/2014. (IX. 29.) AB határozat, Indokolás [13]–[14], 3002/2018. (I. 10.) AB határozat, Indokolás [64].

⁴⁵ 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [79].

⁴⁶ 17/2015. (VI. 5.) AB határozat, Indokolás [87].

⁴⁷ 26/2015. (VII. 21.) AB határozat, Indokolás [50].

⁴⁸ 29/2015. (X. 2.) AB határozat, Indokolás [36]–[37].

⁴⁹ 16/2016. (X. 20.) AB határozat, Indokolás [19].

⁵⁰ 22/2016. (XII. 5.) AB határozat, Indokolás [65].

⁵¹ 17/2017. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [39].

⁵² 32/2019. (XI. 15.) AB határozat, Indokolás [35].

⁵³ 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [79].

⁵⁴ 20/2020. (VIII. 4.) AB határozat, Indokolás [29]–[30].

⁵⁵ 14/2020. (VII. 6.) AB határozat, Indokolás [29].

⁵⁶ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [103].

⁵⁷ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [104].

³⁷ SZENTE: A historizáló alkotmányozás problémái – a történeti alkotmány és a Szent Korona az új Alaptörvényben, 4. és 5.

³⁸ SZMODICS Jenő: Az alkotmányos történelmi vívmányok szerepéről a normakontrollban, *Jogelméleti Szemle*, 2016/4, 179–180.

³⁹ SZALMA: A történeti alkotmány és a sarkalatos törvények, 27.

⁴⁰ VÖRÖS Imre: A történeti alkotmány az Alkotmánybíróság gyakorlatában, *Közjogi Szemle*, 2016/4., 54.

⁴¹ 22/2019. (VII. 5.) AB határozat, Indokolás [167].

⁴² 33/2012. (VII. 17.) AB határozat, Indokolás [76]–[79]; 2/2016. (II. 8.) AB határozat, Indokolás [32], 12/2017. (VI. 19.) AB határozat, Indokolás [46]–[48].

ügyben felmerült alaptörvényi rendelkezéstől, a történeti alkotmány vívmányainak identifikálására általános, előzetes vívmány-teszt nem alkotható, amely mintegy matematikai képletként funkcionálva az *ex ante* meghatározhatóvá tenné, hogy Magyarország történelme során eddig megalkotott mely jogintézmények, jogszabályok és milyen tartalommal lesznek a vívmányok közé sorolhatók.

Az Alkotmánybíróság eddigi gyakorlatában – a fentebb ismertetett határozatokban – az adott ügy releváns tényei alapján, a hivatkozott alaptörvényi cikkhez és az adott ügyben alkotmányjogi szempontból vizsgált jogkérdéshez kötődően, a határozatban azonosított tartalommal számos jogintézményt, jogszabályokat, alkotmányos értékeket fogadott el a történeti alkotmány vívmányaiként.

Álláspontom szerint a történeti alkotmánnyal kapcsolatos alkotmánybírói gyakorlat fejlődésének – csakúgy mint bármely alaptörvényi rendelkezés esetében – szükségszerű mozgatórugói az erre hivatkozó indítványok. Tekintettel arra, hogy az Alkotmánybíróságtól szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 55. § (2) bekezdése értelmében az Alkotmánybíróság által lefolytatott alkotmányossági vizsgálat indítványhoz kötötten, az alkotmányossági kérelemre korlátozódik, véleményem szerint az indítványozói „közrehatás” is jelentőséggel bír azon a téren, hogy a történeti alkotmány milyen körben érvényesül az érdemi vizsgálat során, amely kapcsán arra utalok, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdését az Alkotmánybíróság ugyan hivatalból, külön indítványozói hivatkozás nélkül is alkalmazni köteles, azonban egy adott ügyben, a történeti alkotmány vívmányaira is kiterjedő indítványozói érvelés a gyakorlatban alkalmas lehet arra, hogy az Alkotmánybíróságot további összefüggések átgondolására készítse.

IV. A Nemzeti hitvallás

Az Alaptörvény rendelkezései – mindamelllett, hogy az R) cikk (1) bekezdésében rögzíti, hogy az Alaptörvény Magyarország jogrendszerének az alapja, illetve a T) cikk (3) bekezdése előírja, hogy jogszabály nem lehet ellentétes az Alaptörvénnyel – nem kizárólag a jelenkorban hatályos jogszabályok statikus rendszere alapján értelmezendők, hanem az R) cikk (3) bekezdése alapján a múltban született, az alkotmányos hagyomány részét képező történeti alkotmány vívmányaival és a Nemzeti hitvallással összhangban.

Az Alaptörvény – amint arra a Nemzeti hitvallás is utal – oly módon képezi a magyar jogrend alapját, hogy nemcsak a jelen, hanem a múlt és a jövő magyarjainak szövetségét képezi. A múlttal kapcsolatos történeti kontextusba helyezett értelmezési zsinórmértéket az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése tartalmazza, amikor a történeti alkotmány vívmányaival összhangban történő értelmezést teszi az Alkotmánybíróság kötelezettségévé. A Nemzeti hitvallás ugyan-

akkor nem a múltra vonatkozó, hanem jelenkori érték-szempontrú zsinórmértéket jelent.

Jakab András szerint a Nemzeti hitvallás az Alaptörvény preambuluma.⁵⁸ Horkay Hörcher Ferenc szerint ugyanakkor jelentősége van a Nemzeti hitvallás szavainak, ezért az Alaptörvény ezen első fejezete „nem prologus, vagy preambulum (az sem mindegy, hogy e kettő közül melyik lenne), hanem címe szerint Nemzeti hitvallás”.⁵⁹ Horkay Hörcher Ferenc rámutatott arra is, hogy „a lényegi feladatokat magukra vállaló preambulumok gyakrabban fordulnak elő azon nemzetek alkotmányaiban, amelyek külső hatalmak általi zsarnoki elnyomás tapasztalatán átestek, mint bevett demokráciákban.”⁶⁰ A Nemzeti hitvallás azon passzusával kapcsolatban, amely deklarálja a történeti alkotmány vívmányainak tiszteletben tartását, Horkay Hörcher Ferenc kifejti, hogy a magyar történelmi előzményekre tekintettel, amikor is a zsarnoki kommunista rezsim a történeti alkotmány helyett új alkotmányt alkotott, természetes, hogy az új, demokratikus rezsim nem fogadja el a korábbi rezsim alkotmányát és újat alkot helyette, felidézte a korábbi rezsimtől történő elhatárolódás történelmi példáit a második világháborút követő német jogi gondolkodásra, vagy a Franco-rezsim bukását követő spanyol jogi gondolkodásra utalva. Ugyanakkor a Nemzeti hitvallás kapcsán kiemelte, hogy abban nemcsak patrióta elemek szerepelnek, hanem alkotmányos értékke minősíti az európai és regionális értékeket is.⁶¹

Megállapítható, hogy a korábbi Alkotmány preambulumaival ellentétben, amely terjedelmét tekintve rövid volt, és lényegi tartalma szerint az alkotmány ideiglenességének hangsúlyozására szorítkozott, az Alaptörvény Nemzeti hitvallása részletes értékkatalógusnak minősül. „A Nemzeti hitvallás azonban nem pusztán ünnepélyes bevezető, vagy »elki felkészítő« a normaszöveg befogadásához, hanem szerves része az Alaptörvénynek, sőt a teljes szövegre kisugárzik, hiszen az Alaptörvény valamennyi rendelkezését a Nemzeti hitvallással összhangban kell értelmezni.”⁶²

Jakab András hangsúlyozza, hogy a korábbi alkotmány esetében a preambulum meghatározta az egyes rendelkezések értelmezését, ugyanakkor annak normatív jellege vitatható, amellyel összhangban állónak tartja az eddigi alkotmánybírói gyakorlatot, ugyanakkor a Nemzeti hitvallás jögalakító erejét kevés tapasztalat hiányában még nem tartja jellemezhetőnek.⁶³

Berkes Lilla és Fekete Balázs álláspontja szerint a Nemzeti hitvallás egy-egy fordulatán önmagában

⁵⁸ JAKAB András: Jogforrási rendszerek, 471.

⁵⁹ HORKAY HÖRCHER Ferenc: A Nemzeti hitvallásról, in JAKAB András – KÖRÖSÉNYI András (szerk.): *Alkotmányozás Magyarországon és máshol. Politikatudományi és alkotmányjogi megközelítések* (Budapest, MTA TK PTI – Új Mandátum 2012) 288.

⁶⁰ HORKAY HÖRCHER: A Nemzeti hitvallásról, 292.

⁶¹ HORKAY HÖRCHER: A Nemzeti hitvallásról, 287–309.

⁶² GÁVA Krisztián – SMUK Péter – TÉGLÁSI András: *Az Alaptörvény értékei, értékkatalógus* (Budapest: Dialóg Campus 2017) 8.

⁶³ JAKAB András: Jogforrási rendszerek, 471.

nem alapulhat az alkotmánybíróági döntések érvelése, így azok normatívvá sem válhatnak. Véleményük szerint a Nemzeti hitvallás „díszítőelemként” jelenhet meg az alkotmányos érvelésben.⁶⁴

Szakály Zsuzsa a Nemzeti hitvallást „ünnepélyes kinyilatkoztatásként” fogja fel, jogi kötőerőt nem tulajdonít az abban foglaltaknak.⁶⁵

Takács Albert álláspontja szerint a Nemzeti hitvallás a „rendszer váltás alapdokumentuma, a politikai közösség identitásának megfogalmazása és kinyilvánítása”.⁶⁶

Halász Iván és Schweitzer Gábor szerint a Nemzeti hitvallás Alaptörvényben elfoglalt helye sem mellékes jelentőségű, annál is inkább mert a Nemzeti hitvallás olyan fontos definíciókat tartalmaz, mint a magyar politikai közösség vagy a népuralom.⁶⁷

Jakab András, Berkes Lilla és Fekete Balázs álláspontjával ellentétben Patyi András úgy véli, hogy a Nemzeti hitvallás rendelkezésekből áll, és azon alkotmánybíróági határozatból⁶⁸ kiindulva, amely a rendelkező részében a Nemzeti hitvallásból is eredeztetve az alkotmányos követelmény megállapítását, egyfajta normatív erővel is rendelkezik.⁶⁹ E körbe sorolható még a 3/2019. (III. 7.) AB határozat is, bár a rendelkező részben a Nemzeti hitvallásra utalás nem szerepel, azonban az indokolás utalt annak kiemelt jelentőségére. E határozat „a szegények és elesettek megsegítése Nemzeti hitvallásban foglalt köteletségének, valamint az I. cikk (3) és a XXVIII. cikk (4) bekezdésének feltétlen⁷⁰ érvényesülését a határozat rendelkező részében megfogalmazott alkotmányos követelménnyel látta biztosíthatónak, azaz az alkotmányos követelmény megállapítása során a Nemzeti hitvallás adott ügyben releváns értékkategóriájának kiemelt szerepet szentelt.

Pokol Béla a 3062/2012. (X. 9.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolásában kifejtette, hogy „[a] történeti alkotmány vívmányai, mint értelmezési alapok még a jövőben kibontandó feladatot jelentenek az Alkotmánybíróóság számára, de a Nemzeti Hitvallás szövegszerűen egy sor erkölcsi-morális értéket is bele-

foglalt az Alaptörvénybe, és ezek kötelező értelmezési keretként közvetlenül érintik a most vitatott [...] szabályozás tartalmát”.⁷¹

A Nemzeti hitvallásra eddig hivatkozó alkotmánybíróági érvelés valóban kisszámú alkotmánybíróági határozatban⁷² jelent meg. Álláspontom szerint ennek oka főként abban keresendő, hogy a Nemzeti hitvallásban 26 fordulatban megfogalmazott értékkategóriák közül arányaiban több – összesen 18 fordulat – köthető a nemzet és a szuverenitás, alkotmányos önazonosság kérdésköréhez, ugyanakkor mind ez ideig kevés olyan ügy került az Alkotmánybíróóság elé, amelyben főként az alkotmányos identításra vonatkozó, szuverenitási kérdésekben kellett volna állást foglalnia. Megjegyzendő, hogy az Alkotmánybíróóság gyakorlatában a Nemzeti hitvallás szuverenitástól, alkotmányos önazonosságtól formálisan különböző, az esetek és a szegények megsegítésének köteletségére vonatkozó értékkategóriáját sem teljesen önállóan, hanem a szuverenitás és az alkotmányos önazonosság védelmére vonatkozó értékkategóriával együttesen, egymásra tekintettel értelmezte.⁷³ Álláspontom szerint ugyanez mondható el a Nemzeti hitvallás emberi méltóságra vonatkozó értékkategóriájára is, amely bár önálló létjogosultsággal bír, a legújabb alkotmánybíróági joggyakorlatban azt mégis az alkotmányos önazonossággal összefüggésben értelmezte a testület.⁷⁴

Az Alkotmánybíróóság a Nemzeti hitvallás értelmezését érintő eddigi – kevés döntést felölelő – gyakorlatból egyelőre az látszik körvonalazódni, hogy az Alkotmánybíróóság nem vizsgálja érdemben a Nemzeti hitvallás sérelmére önállóan hivatkozó indítványelemeket, „mivel a Nemzeti Hitvallás [...] fordulatai nem fogalmaznak meg alapjogot”.⁷⁵

V. A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás alkalmazása az alkotmányos érvelésben

Az Alkotmánybíróóság eddigi gyakorlata alapján azonosított vívmányok listája és a Nemzeti hitvallás alkotmányos érvelésben játszott szerepének kidolgozottsága nem teljes, a joggyakorlat fejlődésével azonban várhatóan folyamatosan bővülni fog. Annak érdekében, hogy az adott ügyben érdemi alkotmányossági vizsgálat tárgyává tett jogintézmény, konkrét jogszabályi rendelkezés esetében az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésének megfelelően érvényesülni tudjon azon értelmezési alapvetés, hogy az Alaptörvény rendelke-

⁶⁴ BERKES Lilla – FEKETE Balázs: Nemzeti hitvallás: csupán díszítő szavak?, *Közjogi Szemle*, 2017/1., 21.

⁶⁵ SZAKÁLY: A történeti alkotmány és alkotmányos identitás az Alaptörvény tükrében, 26.

⁶⁶ TAKÁCS Albert: „Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság, a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése” in PATYI András (szerk.): *Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambuluról* (Budapest: Dialóg Campus 2019) 319.

⁶⁷ HALÁSZ Iván – SCHWEITZER Gábor: „Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen és a jövő magyarjai között”, *Az Alaptörvény önmeghatározási kísérlete*, in PATYI András (szerk.): *Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambuluról* (Budapest: Dialóg Campus 2019) 487.

⁶⁸ 27/2013. (X. 9.) AB határozat, Rendelkező rész és Indokolás [25].

⁶⁹ PATYI András: Gondolatok a Nemzeti hitvallás értelmezéséről in PATYI András (szerk.): *Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambuluról* (Budapest: Dialóg Campus 2019) 10.

⁷⁰ 3/2019. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [85].

⁷¹ 3062/2012. (X. 9.) AB határozat, Indokolás [195].

⁷² 27/2013. (X. 9.) AB határozat, Rendelkező rész és Indokolás [25], 34/2014. (XI. 14.) AB határozat, Indokolás [51], 29/2014. (IX. 30.) AB határozat, Indokolás [35], 21/2014. (VII. 15.) AB határozat, Indokolás [37], [56], 3/2019. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [46], [80], [85], 2/2021. (I. 7.) AB határozat, Indokolás [103], 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [33], [53], [98], [107].

⁷³ 3/2019. (III. 7.) AB határozat, Indokolás [46], [85].

⁷⁴ 32/2021. (XII. 20.) AB határozat, Indokolás [31]–[60].

⁷⁵ 26/2013. (X. 4.) AB határozat, Indokolás [186].

zéseit a történeti alkotmány vívmányaival és a Nemzeti hitvallással, valamint harmadik értelmezési tényezőként az Alaptörvény rendelkezéseinek céljával összhangban kell értelmezni, az alábbi többlépcsős folyamatra van szükség:

- i) elsőként annak vizsgálata szükséges, hogy az adott ügyben alkotmányjogi vizsgálat tárgyává tett jogintézménnyel, jogszabályi rendelkezéssel összefüggésben azonosítható-e a történeti alkotmánynak és a Nemzeti hitvallásnak olyan eleme, amely a vizsgált jogintézménnyel kapcsolatba hozható,
- ii) másodsorban vizsgálandó, hogy ilyen kapcsolat esetén a történeti alkotmány és a Nemzeti hitvallás adott eleme az alkotmányjogi szempontból vizsgált jogintézményhez képest új értelmezési szempontot képez-e, vagy tartalmilag egyezőként, illetve különbözőként fogható-e fel a hatályos rendelkezésekhez és joggyakorlathoz viszonyítva,
- iii) amennyiben a történeti alkotmány adott eleme új értelmezési szempontot képez, azaz az adott ügyben érintett alapjog tartalmát előremutató jelleggel befolyásolja, akkor vívmányként történő azonosításának van helye,
- iv) amennyiben az alkotmányossági vizsgálat arra az eredményre vezet, hogy az alkotmányjogi szempontból vizsgált jogintézmény a történeti alkotmány releváns eleméhez képest visszalépést jelent, ez már önmagában egyfajta „red flag”-ként funkcionálhat, amely további vizsgálat szükségességét indikálja, hiszen első ránézésére észszerű magyarázat hiányában nem lehet elfogadható, ha a jelenkori szabályozásban az alapjogi védelem szintje alacsonyabb.

Ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy állásponantom szerint a történeti alkotmány vívmányát csak olyan esetben van értelme megjeleníteni az Alkotmánybíróság határozata indokolásában, amennyiben az hozzájárul az érintett alaptörvényi rendelkezés, illetve az alkotmányossági vizsgálat alá vett jogintézmény, jogszabályi rendelkezés tartalmának alkotmányjogi szempontból előremutató jellegű értelmezéséhez. Ennek hiányában az adott vizsgálat alá vont jogintézmény, jogszabályi rendelkezés történeti háttérének részletes bemutatása csak feleslegesen elnehezítené a határozatok szövegét, továbbá amúgy sem cél az alkotmánybírósági határozatok „tankönyvízűvé” tétele.

A magam részéről nem értek egyet azon szerzőkkel, akik a történeti alkotmány vívmányainak és a Nemzeti hitvallásnak mindössze szimbolikus, „érvéledsítők” szerepet szánnak az alkotmányos érvelésben. A történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás alkotmányjogi érvelésben betöltött szerepe a gyakorlatban nem kárhóztatható a „díszítő sorminta” szerepre és nemcsak azért, mert ez ellentétes lenne az alkotmányozó hatalom akaratával, hanem főként azért, mert az alaposabb alkotmányossági vizsgálatot

jelentő szempontok használata az alkotmányjogi érvelésben végső soron jobban szolgálja az indítványozók érdekét.

Friedrich Carl von Savigny már 1840-ben⁷⁶ a jogértelmezés négy fő módszerét azonosította: 1. nyelvtani, 2. logikai, 3. rendszertani 4. történeti, amelyhez Rudolf von Jhering nyomán ötödik módként a teleologikus jogértelmezés társult.⁷⁷

A jelen tanulmány tárgya szempontjából a történeti és a teleologikus értelmezés bír jelentőséggel, hiszen az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezési kánonjaként elsőként azok célját említi, másodikként a Nemzeti hitvallást és harmadikként a történeti alkotmány vívmányait. Az R) cikk (3) bekezdése nem állít fel hierarchiát ezen értelmezési triász elemei között, ugyanakkor az Alaptörvény rendelkezéseinek célja álláspontom szerint önmagukban, a többi értelmezési mód nélkül nem határozható meg, hiszen egy ügy alkotmányjogi érvelése mindig valamely tényállásra alkalmazott jogintézményre, jogszabályi rendelkezésre vonatkozik, azaz az Alaptörvény rendelkezéseinek értelmezésére a gyakorlatban nem konkrét jogi kérdésektől elvonatkoztatottan kerül sor.

Állásponantom szerint a történeti alkotmány vívmányaival összhangban történő értelmezés az *interpretatio historica* speciális válfaja, az alkotmányjogi érvelésben lényegében azt a célt szolgálja, hogy az alkotmányjogi vizsgálat tárgyává tett jogintézményt, jogszabályi rendelkezést az érintett alaptörvényi cikke vonatkoztatva elhelyezzük a magyar jogrendszer képzeletbeli „térképén”. Erre azért van szükség, mert az alkotmányos érvelésben jelentősége van annak, hogy az egyes jogintézmények Magyarország több ezer éves alkotmányos fejlődése során milyen fejlődési ívet jártak be, amely alatt elsősorban azt értem, hogy az adott jogintézmény milyen tartalommal és célból, illetve milyen történelmi, társadalmi kontextusban jelent meg először, illetve miként változott a jogfejlődés során. Mindez azért releváns, mert amennyiben egy jogintézményt, jogszabályi rendelkezést kizárólag a jogrendszer pillanatnyi állapota alapján értelmezzünk, ez a megközelítés könnyen torz eredményre vezethet, és a jogintézmény lényegi alkotmányos tartalmának feltáratlanságát eredményezheti, hiszen a gyakorlatban ez csak egy „pillanatképet” villantana fel az adott jogintézmény alkotmányos állapotáról. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy éppen egy olyan országban, amely számos alkalommal állt már idegen hatalom befolyása alatt, amely szükségszerűen együttjárt a jogállamiság sérelmével, a jogfejlődés során intézményesült a jogintézmények „átértelmezése”, amely sok esetben nem felelt meg a jogintézmény eredeti alkotmányos tartalmának. Az Alaptörvény R) cikk (3)

⁷⁶ SAVIGNY Friedrich Carl von: *System des heutigen römischen Rechts I.* (Berlin 1840).

⁷⁷ FIKENTSCHER Wolfgang: *Methoden des Rechts in vergleichender Darstellung III.* (Tübingen: J.C.B Mohr 1976) 279–280.

bekezdése megteremti annak lehetőségét, hogy az alkotmányjogi vizsgálat tárgyává tett jogintézményt, jogszabályi rendelkezést az indítvánnyal érintett alap-törvényi cikk alapján organikus történeti keretben értelmezhesse az Alkotmánybíróság, szükség szerint figyelembe véve az adott jogintézmény jogfejlődés során bekövetkezett változásait annak érdekében, hogy a modern, jogállami alkotmányos tartalom megfelelően konkretizálható legyen.

Véleményem szerint az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése alapján zajló történeti értelmezés nem azonos az „egyszerű” történeti értelmezéssel, hiszen az Alaptörvényben szereplő értelmezési keret alapján nem annak van jelentősége, hogy a történeti háttér formálisan feltérképezésre kerüljön, hanem annak, hogy a történeti alkotmányfejlődés adott ügyre vonatkozatható lényegi magja, ekként a vizsgált jogintézmény, jogszabályi rendelkezés alkotmányos kvintesszenciája meghatározható legyen.

Ugyanezen okból kifolyólag bír jelentőséggel a Nemzeti hitvallással összhangban történő értelmezés is, bár az értelmezés ezen módszere közelebb áll a teleologikus jogértelmezés etikai-morális válfajához. Azon ügyekben, amelyekben a Nemzeti hitvallás értékkategóriáinak valamelyike okszerű kapcsolatban áll az Alaptörvény valamely rendelkezése alapján vizsgált jogintézménnyel, jogszabályi rendelkezéssel, az alkotmányos érvelés hozzáadott értékeként manifesztálódhat, ugyanakkor érthető azon álláspont is, amely a jogrend morális értelmezését „ingoványos talajnak” tekinti.⁷⁸ Tekintettel arra, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése értelmében a Nemzeti hitvallás nem tekinthető az értelmezési keret egyetlen elemének, a többi értelmezési mód mindegyikének, egymásra tekintettel történő alkalmazásával – álláspontom szerint – kiküszöbölhető az a probléma, hogy az alkotmányos érvelésben szubjektív morális szempontok érvényesüljenek.

VI. Összegzés

Végezetül szót kell ejtenem arról is, hogy értelmezésben az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében rögzített értelmezési triász minden elemének azért is érvényesülnie kellene a gyakorlatban, mert a cél szerinti értelmezés esetében a történeti alkotmány vívmányai és a Nemzeti hitvallás alkotmányos kontrollmechanizmusként is funkcionálhat, ezáltal segítve a lényegi, modern értelemben vett valódi alkotmányos tartalom meghatározását. Ennek oka, hogy az Alap-

törvény rendelkezéseinek értelmezése során az R) cikk (3) bekezdése által beépített értelmezési keret mindazonáltal arra is alkalmas, hogy megteremtse a fenti értelmezési elvek közötti egyensúlyt, ekként – álláspontom szerint – a kritikákkal ellentétben éppen inkább hozzájárul az adott rendelkezés lényegi alkotmányos tartalmának pontos és objektív meghatározásához.

Kétségtelen, hogy az R) cikk (3) bekezdésének gyakorlati alkalmazása nemcsak az Alkotmánybíróság, hanem az indítványozók számára is többletfeladatokat eredményez, hiszen az indítványok korszerű alkotmányjogi érveléséhez az is hozzátartozhat, hogy az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdése szerinti értelmezési keretben adják elő az alkotmányossági kérelmüket. A történeti alkotmány vívmányainak és a Nemzeti hitvallásnak marginális szerepet szánó álláspontokon elgondolkodva, továbbra is aktuálisnak érzem azt a kérdést, hogy gyakorlati szempontból miért lenne hátrányos, ha az Alkotmánybíróság érdemi határozatainak meghozatala során – ahol ez releváns – részletesen megvizsgálná a történeti alkotmányt és a Nemzeti hitvallás vonatkozó értékkategóriájának alkotmányos tartalmát. Álláspontom szerint az Alaptörvény R) cikk (3) bekezdésében megjelölt történeti és teleologikus értelmezés speciális alkotmányjogi válfajainak hangsúlyosabb szerepeltetése az alkotmányjogi érvelésben végső soron alaposabb vizsgálatot eredményezne, amely hosszú és rövid távon egyaránt jobban szolgálná az indítványozók alapjogvédelmét és az alkotmányos jogfejlődést. Ezen tendencia felerősítése érdekében teendő erőfeszítések megtétele mellett állt ki Zlinszky János is. Zárógondolatként az ő szavait idézem „[H]a nemzeti kultúránk értékes részeként fel kívánjuk a jövő építésénél használni történelmi alkotmányosságunkat, először ki kell bontani a feledés homályából, újra meg kell tanulni. Még pedig jól és lényeglátón. Nem a formán múlik a kérdés. Nem a szent korona, mint tárgy kultuszán, nem is azon hány kamarás a törvényhozás. Nem is az alkotmány törvénytörvényezés. A szabadság-felelősség kapcsolatot kell tudatosítani, a pluralizmus helyébe a polgári értékek megkerülhetetlen rendjét tenni és jog útján is védeni, de főleg a közvéleményt meggyőzni arról, hogy az értékek helyes rendje, az erkölcs és jog tartalmi kapcsolata gazdaságilag is, szellemileg is könnyebbé teszi a haladást a jobb lét felé. Meggyőzni a hatalom birtokosait, a választókat arról, hogy ez az út nemcsak könnyebb, hanem az egyedül célravezető is.”⁷⁹

⁷⁸ JAKAB András: A bírői jogértelmezés az Alaptörvény tükrében, *JeMa*, 2011/4., 89.

⁷⁹ ZLINSZKY János: Történeti alkotmányunk fejlődése II, *Magyar Szemle Új Folyam*, 2011/2–3.